

Bülent Bilmez: Tellerde Ermeni Soykırımı: Biz-zat Hallediniz

Posted on 02/12/2015

Ortaya çıktığı 1830'lu yıllardan itibaren telgraf, kısa bir süre için de olsa iletişimde modernliğin en önemli simgesi olmuştur! Büyük oranda alternatifsizliğe dayalı bu simgesellik, kısa süre sonra telefonun ortaya çıkmasının ardından zayıflamıştır; ancak her zaman modernleşmenin ve özellikle merkezileşmenin ve kalkınmanın önemli aracı olmaya devam etmiştir...

Osmanlı modernleşme sürecinde Batı'dan en erken ithal edilen şeylerden biri telgraf olmuştur herhalde: Bizzat devlet tarafından Kırım Savaşı sırasında (1853-56) kullanılmaya başlanan ve kısa süre içinde yaygınlaşan telgraf Osmanlı'ya girdiğinde Britanya'da kullanılmaya başlanalı sadece 18 yıl olmuştu.

Ancak çoğu zaman olduğu gibi, bu modernleşme aracının geliştirilmesi ve kullanılmaya başlanması süreci Britanya'da ilk olarak (Paddington ve Drayton arasında) ticari amaçla sivil toplum (burjuvazi) tarafından gerçekleştirilirken, Osmanlı'da ise öncelikle askeri ve bürokratik amaçlarla kullanım söz konusu olmuş; yani devlet eliyle yukarıdan aşağıya bir yayılma süreci yaşanmıştır.

Osmanlı'da telgraf, coğrafya üzerinde derinlemesine nüfuz kurulmasının (yani 1860larda başlatılan coğrafyanın 'vatan'laştırılma sürecinin) en önemli aracı olmuştur ve despotik modernleşmeci sultan Abdülhamit döneminde (1876-1909) bu süreç doruğa çıkmıştır.

Yani modernleşmenin her aracı gibi (veya her modern araç gibi!) telgraf da Osmanlı'da iş dünyasından gündelik yaşama her alanda sivil toplum için daha kolay ve daha rahat bir

iletişim aracı olmaktan çok, zaten bu konuda tekel sahibi olan devletin toplumu ve bireyi daha dolaysız kontrol etmek ve yönetmek için kullandığı bir araç olmuştur öncelikle.

Bu arada Avrupa'dan İstanbul'a uzanan telgraf telleri bir yandan Osmanlı'yı (periferiyi) Batı'ya (merkeze) bağlarken diğer yandan da Osmanlı devleti aynı telgraf telleriyle kendi periferisini hızla imparatorluğun merkezine bağlamıştır. On yıllarca bu tellerden taşraya taşınan talimatlar, (vergi toplama, askere alma, cezalandırma, vs. başta olmak üzere) nerdeyse sadece toplum ve bireyin dolaysız kontrolü konusunda devlete daha çok olanak sunma işlevi görmüştür.

Daha başından itibaren ölüm ve katliam talimatlarını da taşımaya alıştırılan bu telgraf tellerinin giderek daha sistemli bir şekilde kullanılmasıyla bir gün, tam da telgrafın toplumda yaygınlaşması sonucu artık tellerin sivil toplum bireyleri arasında aşk, hasret, tasa ve sevinç mesajlarını da taşımaya başladığı 20. yüzyılda, en sistemli katliam talimatlarını taşıyarak bir soykırımın en önemli taşıyıcısı olacağını kimse düşünmemişti her halde.

Medeniyetin simgesi olan telgraf tellerinin bir gün, tehcir ve katliamlarla ortadan kaldırılması gereken 'unsur' olduklarına inanılan Ermenilerin yok edilmesi talimatlarını taşıyacağını kim düşünebilirdi ki!

1915'ten itibaren Osmanlı halkının bir kesiminin ortadan kaldırılması planında devletin telgrafı bu kadar yetkin kullanmasında, o sırada adeta 'soykırım bakanı' olarak faaliyet yürüten Talat Paşa'nın posta memurluğundan gelmesi ve 1912'de Osmanlı Posta Telgraf Nazırlığı'na kadar yükselmiş olması nasıl bir rol oynamıştır acaba?

Gençliğinde telgraf başında günlerini geçirdiği zamanlar genç muhalif Talat'a birisi bu eşsiz iletişim aracını bir gün böyle lanetli bir işte kullanacağını söylese inanır mıydı?

Sonuç olarak, bir İttihat ve Terakki (İT) lideri olarak devlet yönetiminde söz sahibi olduğu

sırada Talat, vatanın geleceği ve devletin bekası için Ermenilerin ve Ermeniliğin bu coğrafyadan bir çıban gibi 'kesilip' atılması kararını veren 'devletin gerçek sahipleri'nin (derin devletin) soykırım bakanlığını kararlılıkla üstlenecekti. Bu kararlılığın nedeni, o sırada İT yöneticilerinin kendilerini ('toplumsal mühendis' olmaktan öte) artık 'toplumsal cerrah' olarak görmeleri ve savaş yıllarının 'ameliyat' için uygun ortamı yarattığını düşünmeleri idi herhalde...

Cumhuriyet yöneticileri olarak 1937-38'de bir başka çıbanın (Kızılbaş Dersimlilerin) 'kesilip atılması' operasyonunda doruğa çıkacak profesyonelleşme sürecinin henüz başındaydılar 1910lu yılların ortasında, ama baş düşmanları olan Hamit rejiminin 1890lardaki tecrübelerinden ve kendilerinin 1909 Adana stajından çok şey öğrendikleri de kesindi...

Şu Düveli Muazzama (Büyük Devletler) belası olmasa işleri çok daha kolay olacak ve kendilerine katılmaya o kadar teşne Müslüman 'çoğunluk' (milli irade!) sayesinde en kısa zamanda temizlik işini bitireceklerdi, ama küreselleşmenin gözü çıksındı işte...

Mümkün olduğunca geride kanıt bırakmadan ve cihana pek duyurmadan işlerini görme düşüncesi, değişik önlemler alınmasına yol açtı ki duyarlı devlet adamı ağzıyla vatandaşlarını koruma kaygısını aktaran resmi telgrafların ileride bu konuda işe çok yarayacağı düşünülüyordu... (Oysa son tahlilde bu kaygıya pek gerek olmadığını; hatta soykırımın, 'yüce milli çıkarlar' dışında bir şey düşünmeyen 'büyük devlet akl'ının umurunda bile olmadığını; savaş sırasında müttefik Almanya dahil bazı devletlerin vicdanlı yurttaşlarının itirazlarının/çığlıklarının kendi devletleri tarafından bile pek umursanmadığını ve soykırım sonrasında aynı çıkarlar için insanlık suçları konusunda da bu devletlerin nasıl 'bağışlayıcı' olabileceklerini öğreneceklerdi geride kalan İttihatçılar... Birinci dünya savaşı sırasında ve sonrasında edinilen ve Cumhuriyet tarihi boyunca devletin çok işine yarayacak habis bir bilgiydi bu!)

O zaman soykırım kanıtı bırakmak istemeyen Talat Paşa, telgrafın tellerine bakınca telgrafın

(mesajın) görülemediği gibi, duyarlı devlet adamı ağızıyla yazılmış olan resmi 'tellere' (telgraflara) bakınca da soykırım talimatının görülemeyeceğini düşünmüş olmalıdır!

Kendisinin adeta çift tabancalı kovboy gibi, çift telgrafla yaşadığı bilinmektedir! Bunu en iyi bilen, evindeki 'özel' telgraf hattı üzerinden gönderilen gizli talimatları alan, telgraf tellerinin diğer ucundaki deneyimli devlet adamlarıdır...

Vardığı anda (daha önce ofisten gönderilen) resmi telgrafı yok hükmüne sokan ve okunduktan sonra hemen yok edilmesi gereken bu gizli telgraflara ulaşmak olanaksız olabilir, ama dönemle ilgili (mağdurlarınki başta olmak üzere) çok farklı anlatıları ve sonrasında ortaya çıkan kaynakları dikkate alarak, adeta masumiyet kanıtı olarak dikkatle yazılmış ve arşivlenmiş bu resmi telgrafların 'satır aralarını' okuma sayesinde soykırımın görülmesinin mümkün olacağını düşünememiştir herhalde Talat Paşa!

100 yıl sonra, dönem (bağlam) hakkında (özellikle alternatif kaynaklar üzerinden) sahip olunan bilgiler sayesinde bu telgrafların başka bir gözle okunacağını gösteren bu sergi, bizzat Talat'ın gözümüze germeye çalıştığı perdeye bakarak onun sakladığını görmeye ve göstermeye çalışmaktadır... (BB/HK)

[TIKLAYIN - "BİZZAT HALLEDİNİZ" SERGİSİ 2 ARALIK'TA AÇILIYOR](#)

Kaynak: bianet.org